

УДК 658: 330.34

О. О. Юшкевич
кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економіки підприємства,
Житомирський державний технологічний університет, Україна
elenastrateg@ukr.net

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті досліджено порівняльні переваги регулювання економічного та екологічного розвитку аграрного сектору економіки розвинутих країн. Визначено пріоритети, методи, інструменти досягнення цілей розвитку сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: економічний та екологічний розвиток, державна підтримка, сільськогосподарське підприємство.

Е. А. Юшкевич

кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри економіки підприємства,
Житомирський державний технологічний університет, Україна

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО И ЭКОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

Аннотация. В статье исследованы сравнительные преимущества регулирования экономического и экологического развития аграрного сектора экономики развитых стран. Определены приоритеты, методы и инструменты достижения целей развития сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: экономическое и экологическое развитие, государственная поддержка, сельскохозяйственное предприятие.

Olena Yushkevych

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Dr. Sc. Seeker, Zhytomyr State Technological University, Ukraine

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN REGULATING OF THE AGRICULTURAL SECTOR'S ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT

Abstract. The article examines the international experience of the agricultural sector's economic and environmental development regulation in developed countries. The priorities, techniques and tools of agricultural enterprises development goals achievement are determined. The comparative benefits of main forms and directions of the agricultural development state regulation of the world leading countries are demonstrated. The problems of careful attitude to agricultural products are analyzed. It is determined that international practice of economic-ecological development of the agricultural sector is indicative to Ukraine in matters of price disparity overcoming, stimulation of agricultural enterprises, carrying out the programs of ecological modernization of production, ecological agricultural products and market services formation, technological modernization support aimed on land resources rational use securement and reduction of anthropogenic pressure on the environment.

Key words: economic and environmental development; government support; agricultural enterprise.

JEL Classification: O13, D21, D51

Постановка проблеми. У сучасному глобалізаційному світі місце та роль України залежить від її здатності ефективно реалізувати свої об'єктивні переваги розвитку економічного та екологічного потенціалу сільськогосподарських підприємств у міжнародній конкурентній боротьбі на основі взаємовигідних партнерських відносин. Забезпечення продовольчої безпеки у світі вимагає глибокого вивчення проблем, пов'язаних зі зростанням обсягів сільськогосподарського виробництва, оскільки для нього характерна надзвичайна нерівномірність у розвитку продуктивних сил. Нині у світовому аграрному виробництві зайнято близько 1 млрд. осіб, з них на розвинені країни припадає тільки 7%. Водночас, обсяг виробництва розвинутих країн і країн, що розвиваються становить приблизно по 50% сільськогосподарської продукції світу. На нашу думку, це стало можливим завдяки високій продуктивності праці й впровадженню новітніх технологій у землеробстві та тваринництві.

Завдяки застосуванню цих технологій сьогодні середня врожайність зернових у світі складає 35 центнерів з гектара, зокрема у Франції – 74 ц/га, США і Німеччині – 72, Великобританії – 70 ц/га. В Україні цей показник у 2–3 рази нижчий, ніж у розвинутих країнах. Показники середнього надою молока в США дорівнюють 8,9 тонн у рік, у Канаді – 8,4, Німеччині, Франції, Великобританії – близько 7 тонн, тоді як у нашій країні вони є нижчими майже вдвічі.

Через низьку технічну оснащеність витрати на одиницю продукції пального в Україні в 1,5–2,5 рази вищі, ніж на Заході [1, с. 23]. Сільськогосподарські роботи проводяться несвоєчасно, неякісно, їх технології порушуються, втрати сільгосппродукції зростають.

Вважаємо, що міжнародний досвід регулювання розвитку аграрного сектору для України буде корисним та показовим не тільки з позиції розгляду його як постачальника продовольства і сільськогосподарської сировини для галузей промисловості, а й як системи, що виконує три фундаментальні функції: економіко-виробничу, соціальну та екологічну. Незважаючи на загальні цілі політики сталого розвитку аграрного сектору, різні країни дотримуються різних пріоритетів, цілей, методів, інструментів їх досягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні методологічні підходи до економічного розвитку та активної державної підтримки аграрного сектору провідних країн світу досліджено в наукових працях А. Бобилевої, О. Бородіної, О. Єжевського, Ю. Лупенка, О. Собкевич, В. Русана, Б. Фрумкіна, А. Юрченка та ін. Особливу зацікавленість викликають питання щодо обґрунтування економіко-екологічних аспектів сталого розвитку підприємств, які висвітлені прогресивними науковцями і практиками Д. Базиловичем, Г. Купаловою, Л. Мельником та ін. Предметом наукових дискусій щодо екологічної освіти і

«зелених» бізнес-стратегій підприємств стали наукові праці відомих німецьких економістів, які плідно співпрацюють із кафедрою екологічного менеджменту та підприємництва Київського національного університету імені Тараса Шевченка, – Дитріха Вальтера (*Dietrich Walther*), Вільфріда Нойманна (*Wilfried Neumann*), Вольфрама Пфайффера (*Wolfram Pfeiffer*). Водночас, спірними і дискусійними, що потребують додаткового дослідження й наукового пошуку, залишаються проблеми відповідального ставлення до природних екосистем аграрного сектору та їх збереження, формування екосистемних послуг, що забезпечують економічній і екологічній розвитку сільськогосподарських підприємств.

Мета статті – дослідити порівняльні переваги регулювання економічного та екологічного розвитку аграрного сектору економіки розвинутих країн. Визначити напрями державної підтримки і пріоритети в досягненні цілей розвитку сільськогосподарських підприємств.

Основні результати дослідження. Сільське господарство традиційно є основою сталого розвитку та існування будь-якого суспільства й держави. Увага міжнародної спільноти до економічних та екологічних проблем розвитку аграрного сектору економіки постійно зростає, вони стали предметом міжнародної політики. Проте у жодній країні світу не спостерігається такого контрасту, як в Україні, між значною кількістю природних ресурсів у сільському господарстві та їх неефективним використанням. Підтвердженням цьому є дослідження науковців-економістів Національного інституту стратегічних досліджень О. Собкевич, В. Русана, А. Юрченка, за результатами яких встановлено, що в Україні порівняно із країнами Європейського Союзу вартісний показник виробництва валової продукції на одиницю угідь сільськогосподарського призначення у 8 разів нижчий, а земельність – у 8 разів вища [2, с. 39]. Виробництво валової продукції сільського господарства з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь в Україні останніми роками становило в середньому майже 270 євро, тоді як у країнах ЄС – понад 2 тис. євро. На наш погляд, це наслідки неефективного управління процесами розвитку сільськогосподарських підприємств, що потребують регулювання.

Окрім того, існує проблема, що часто знаходиться поза полем зору науковців та практиків, а саме дбайливе ставлення до продукції сільського господарства. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), щорічно у світі з різних причин втрачається приблизно третина всіх вироблених продуктів харчування (1,3 млрд. тонн). Тільки у країнах Європи, США й Канаді кожного року викидається на сміттєзвалища від 95 до 115 кг продуктів на душу населення. Серед причин подібного марнотратства в індустріально розвинених країнах визначено занадто великі упаковки та буквально розуміння терміну придатності продуктів, а також їх відносна дешевизна. У країнах, що розвиваються псується до 40% всіх продуктів сільського господарства. Тут полярно протилежні причини втрат – застаріле обладнання, вади транспортної інфраструктури, відсутність сучасного холодильного устаткування та інші. Учасники міжнародного конгресу «Збереження харчування» (*Save Food*), що проходить раз у три роки в середині травня в м. Дюссельдорф (Німеччина) в рамках галузевої ярмарки упаковки та пакувального обладнання *Interpack*, відзначили, що обмеженість таких важливих ресурсів, як сільськогосподарські площі, енергія й вода, а також викиди в атмосферу вуглекислого газу в найближчому майбутньому стануть головними проблемами забезпечення населення продовольством [3].

Незважаючи на значні витрати і необхідність періодичного реформування європейської сільськогосподарської та аграрної політики, вона залишається однією із найбільш вдалих і продуктивних відносно виконання поставлених цілей та завдань. Європейська модель сільського господарства і розвитку села має дві складові: підтримка аграрних ринків та політика розвитку села. Фонд коштів на реалізацію політики розвитку села на 2007–2013 рр. становить 91,3 млрд. євро. Ще близько 70 млрд. євро доступні із національних фондів державної підтримки. Основні напрями державної підтримки стосовно розвитку сільськогосподарського виробництва, визначені провідними країнами світу, представлено на рис.

У використовуваних системах субсидування розвинених країн існують такі основні форми державного регулювання агросектору: підтримка цін (США), підтримка доходів через виплати на гектар і поголів'я худоби (країни ЄС), підтримка доходів через виплати на основі історичного рівня доходів (Канада), преференційні режими кредитування (Бразилія). З погляду адміністрування, найбільш простим видом субсидування є виплати на гектар або поголів'я.

Структура державних витрат на підтримку сільського господарства в Європейському Союзі виглядає таким чином: підтримка цін – 50%; виплати на одиницю площі та голову худоби – 25; компенсація витрат – 9; підтримка рівня виробництва – 4; збереження історичних ландшафтів – 6; інші – 6%. У середньому в Європі витрати на державну підтримку складають 40% собівартості сільськогосподарської продукції, а в розрахунку на 1 га ріллі вони в десятки разів вищі порівняно з Україною. Частка державних субсидій у чистому грошовому доході американських ферм становить 25–30%, а за окремими зерновими культурами в несприятливі роки питома вага урядових платежів у чистому доході ферм коливалася від 60 до 100% [4, с. 8].

За даними Європейської сільськогосподарської статистики (*Agriculture, fishery and forestry statistics – Main results, 2010-11*) стає зрозуміло, що незважаючи на відмінності між країнами, Європа у цілому характеризується відносною економічною стабільністю та високими доходами (табл.). У 2011 році сільськогосподарська валова додана вартість (ВДВ) за

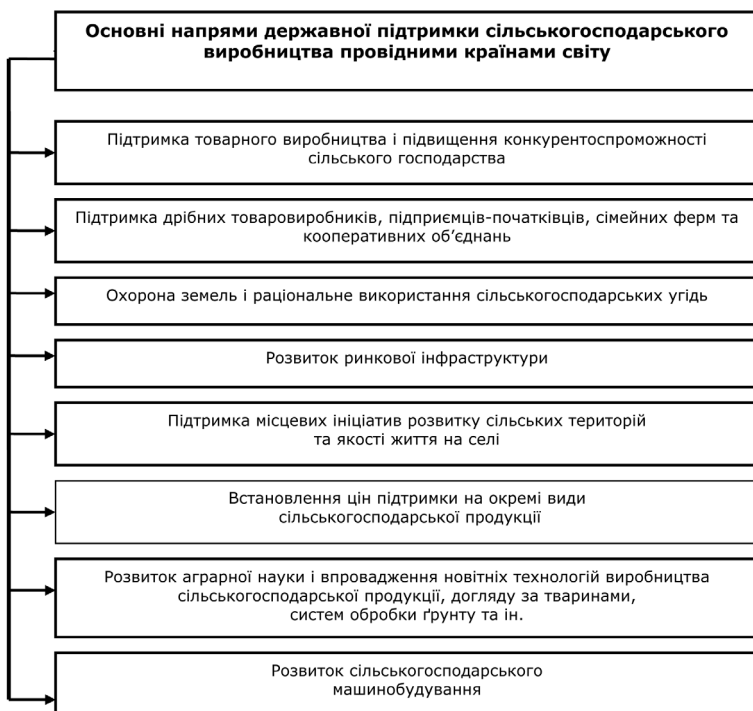

Рис. Напрями державної підтримки сільськогосподарського виробництва провідними країнами світу
Джерело: Адаптовано [5]

Таблиця

Валова додана вартість та субсидування сільськогосподарських підприємств європейських країн, млн. євро

Країна	Валова додана вартість за цінами виробника			Обсяг сільськогосподарських субсидій		
	2000 р.	2005 р.	2011 р.	2000 р.	2005 р.	2011 р.
ЄС-27	131 099.9	129 627.6	148 555.7	38 696.3	49 448.7	55 530.5
ЄС-15	116 844.1	112 167.2	123 684.3	37 517.4	43 909.9	45 705.0
Бельгія	2 484.0	2 145.8	2 932.0	351.2	486.2	812.9
Болгарія	1 634.1	1 544.3	1 428.6	5.4	86.7	650.9
Чеська Республіка	831.4	969.5	1 280.5	170.1	669.5	1 192.3
Данія	2 451.7	2 252.5	3 035.9	788.8	974.3	1 006.3
Німеччина	13 577.1	12 919.7	15 323.6	5 600.7	6 093.0	7 350.0
Естонія	135.3	196.5	288.2	22.2	89.6	175.7
Ірландія	1 934.2	609.9	768.8	1 284.0	2 225.0	1 892.1
Греція	5 967.0	6 146.1	5 041.3	2 222.8	2 401.8	3 191.3
Іспанія	19 225.1	20 344.7	20 496.4	4 895.3	6 550.5	6 632.0
Франція	23 910.4	21 374.8	25 869.8	8 152.3	9 742.9	9 708.1
Італія	24 526.0	24 410.2	25 025.4	4 794.1	4 315.1	4 428.0
Кіпр	- 254.9	332.3	328.5	3.0	45.5	40.7
Латвія	182.4	221.9	259.5	15.1	175.1	271.2
Литва	394.1	409.5	675.2	17.8	228.4	355.4
Люксембург	102.9	100.9	95.4	48.4	62.5	74.5
Угорщина	1 840.5	1 800.4	3 034.5	172.2	1 087.7	1 434.5
Мальта	63.9	44.7	56.5	1.0	19.4	15.0
Нідерланди	9 052.8	7 751.1	8 182.1	408.4	801.3	864.4
Австрія	2 192.6	2 207.3	3 097.1	1 387.8	1 700.9	1 631.2
Польща	4 597.5	5 159.2	8 270.9	214.4	2 119.7	3 361.0
Португалія	2 680.2	2 200.7	1 845.7	651.9	1 006.8	899.4
Румунія	4 121.3	6 003.1	8 315.2	228.3	548.8	1 610.3
Словенія	399.4	397.4	437.2	93.9	232.2	240.4
Словаччина	310.7	381.7	496.7	235.4	236.1	478.2
Фінляндія	834.4	719.7	1 115.6	1 967.0	2 095.1	2 102.7
Швеція	1 094.6	1 134.6	1 421.7	881.9	1 022.0	1 114.4
Об'єднане Королівство	6 811.2	6 849.1	9 433.6	4 083.0	4 432.7	3 997.8
Норвегія*	960.2	900.8	1 205.2	1 370.0	1 285.3	1 598.3
Швейцарія*	3 052.8	2 582.6	2 986.4	1 497.0	1 717.9	2 446.0
Хорватія**	-	883.1	921.8	-	272.5	403.7

Джерело: [6, с. 66]

Примітки:

*Норвегія та Швейцарія не є членами Європейського Союзу, проте входять у Шенгенську зону.
 **Хорватія є реальним кандидатом на вступ у Шенгенську зону (відразу після очікуваного вступу в ЄС у 2013-2015 рр.).

цінами виробника у країнах ЄС-27 склала більш як 148 млрд. євро, з яких 83,3% генерується у країнах ЄС-15 (порівняно із 2000 р. відбулося незначне скорочення цього показника).

Необхідно зазначити, що найбільшими сільськогосподарськими в ЄС-15 є Франція, Італія, Іспанія та Німеччина, на які припадає майже 58% ВДВ сільськогосподарства. Сума сільськогосподарських субсидій у 2011 р. становила 55,5 млрд. євро, що на 43,5% більше порівняно із 2000 р. Таке зростання відбулося в результаті появи нових держав-членів, яким виділяється від 3 до 17,7% у загальному обсязі надання субсидій сільськогосподарському виробництву.

Слід відмітити, що за період 2000–2011 рр. змінився й тип субсидій. Значно зросли субсидії на підтримку продуктів – від 2,6 млрд. євро у 2000 р. до 4,6 млрд. євро – у 2011 р. Субсидії на виробництво за аналізований період збільшилися в 4,2 раза і склали 50,9 млрд. євро.

На Європейський Союз у 2011 р. припадала майже третина (29%) обсягу підтримки сільському господарству, що надається Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Проте частка цих субсидій у ВВП країн ЄС знизилася від 2,05% у 1990 р. до 0,68% у 2011 р., і вона є нижчою за середній показник ОЕСР (0,95%) [7, с. 43].

Якщо порівняти обсяг державної підтримки сільського господарства в європейських країнах із українськими реальіями, то стає очевидним, що він є недостатнім. У 2010 р. сільськогосподарські підприємства одержали 4,38 млрд. грн. державної підтримки, у тому числі 3,13 млрд. грн. за рахунок відшкодування податку на додану вартість і 1,25 млрд. грн. як бюджетну дотацію. Із

розрахунку на 1 гектар сільськогосподарських угідь ця підтримка становила 211 грн., тоді як у Польщі вона сягала \$155 [8, с. 6], тобто майже шестеро більше.

Вважаємо, що практика автоматичного субсидування створює дисбаланс розвитку аграрного сектору в глобальному масштабі й негативно позначається на стані торгівлі та сільськогосподарського виробництва у країнах, що розвиваються. За даними Продовольчої сільськогосподарської організації ООН (FAO), 40% бюджету ЄС спрямовується на розвиток сільського господарства. Подібна підтримка повинна супроводжуватися одночасним зниженням торгових бар'єрів і відміною експортних субсидій.

За результатами опитування жителів Європейського Союзу, проведеного Асоціацією європейських досліджень у вересні 2011 р. щодо раціоналізації напрямів та структури витрат у сфері сільського господарства, встановлено, що 55% європейців виступають за заохочення розвитку місцевого виробництва і збуту продовольства, 44% – за стимулювання озеленення у сфері сільського господарства (заохочення екологічних ініціатив фермерів), 47% – за лімітування розмірів прямих субсидій фермерам (щоб уникнути не пов'язаних із ефективністю виробництва доходів великих ферм), а 62% вважають за необхідне публікувати імена одержувачів субсидій та їх розміри [9, с. 15]. У зв'язку з цим, на думку Європейської Комісії, досягнення ключових цілей зі створення нової довгостро-

кової економічної й екологічної конкурентоспроможності аграрного сектору потребує суттєвої зміни логіки та інструментів загальної сільськогосподарської політики без помітного скорочення фінансування порівняно із 2007–2013 рр. Передбачається, що у 2014–2020 рр. бюджетне фінансування у сфері сільського господарства становитиме близько 420 млрд. євро. Більшу частину витрат (понад 75%), як і раніше, складуть прямі субсидії та ринкові заходи, меншу (приблизно 24%) – витрати на розвиток села.

На екологічний розвиток систем виробництва, а також заходи, орієнтовані на боротьбу зі зміною клімату, спрямовуватиметься додатково 30% прямих субсидій, пропорційно до площі сільськогосподарських земель без фіксації верхньої межі виплат фермеру. Основними заходами з озеленення визначено диверсифікацію аграрного виробництва, вирощування сільськокультур (не менше трьох), збереження постійних пасовищ, підтримку «резервуару біорізноманіття» та елементів ландшафту.

Уряди країн Євросоюзу пропагують відповідальне ставлення до природних екосистем і їх збереження, активно фінансуючи природоохоронні заходи. Наприклад, у Великобританії державні дотації фермерам здійснюються за залуження ріллі – 290 ф. ст./га в рік; виділення землі для відпочинку громадян – 260; відновлення боліт – 250; благоустрій територій для туристів – 170; різнотравні луки – 160; залишення стерні на зиму – 80–125; збереження боліт – 105; створення буферних смуг по периметру полів – 100; екстенсивні постійні луки – 80; відновлення кам'яних огорож 15–28 ф. ст./п. м; живі огорожі із чагарників – 11 фунтів стерлінгів за погонний метр у рік [10].

Отже, безсумнівним є той факт, що сільське господарство потребує збільшення обсягу державних коштів. Проте результативність такого фінансування неможлива без залучення нових інвестицій, спрямованих на збереження природних ресурсів, підвищення їх використання і зменшення втрат, що пов'язані з усіма етапами виробництва, переробки та споживання. Інвестиції в такі суспільні товари, як сільські дороги, освіта, сільськогосподарські дослідження, підвищують продуктивність і мають більшу цінність й користь порівняно із субсидіями на придбання добрив, вапна, оскільки ці кошти часто не доходять до безпосередніх споживачів через корупційний розподіл та відповідні способи використання.

Висновки. На наше переконання, аналіз міжнародного досвіду забезпечення конкурентного розвитку сільськогосподарських підприємств можна використати в Україні при формуванні підсистем економіко-екологічного механізму регулювання розвитку сільськогосподарських підприємств. Зокрема корисною для впровадження є західна практика подолання цінового диспаритету шляхом установа цільових (гарантованих) цін на найбільш важливі види сільськогосподарської продукції; активного застосування маркетингу, логістики та контролінгу підприємствами аграрного сектору; стимулювання сільськогосподарських підприємств, що здійснюють програми екологічної модернізації виробництва; формування ринку екологічної сільськогосподарської продукції і послуг, технологій та обладнання; підтримки технологічної модернізації, метою якої є забезпечення раціонального використання земельних ресурсів і зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище.

Література

- Ежевский А. А.: «Я был страшно огорчен тем, что увидел». Генеральный советник ГНУ ГосНИТИ Александр Ежевский делится своими впечатлениями от выставок SIMA&2011 (Париж) и Agritechnica&2011 (Ганновер) / А. А. Ежевский // Аграрное обозрение. – 2012. – № 1 (29). – С. 23–24.
- Собкевич О. В. Проблеми розвитку аграрних формувань в Україні / О. В. Собкевич, В. М. Русан, А. Д. Юрченко // Інноваційна економіка : Всеукраїнський науково-виробничий журнал; Тернопільський інститут агропромислового виробництва. – Тернопіль, 2012. – № 1 (27). – С. 37–43.
- Германия: «умная» упаковка для продуктов питания // Аграрное обозрение. – 2012. – № 3 (25). – С. 58–59.
- Бобылева А. Зарубежный опыт государственного регулирования аграрного сектора экономики и возможности его применения в российской практике / А. Бобылева // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2010. – № 3. – С. 7–9.
- Бородина О. М. Державна підтримка агросфери: еволюція, пробле-

ми / [О. М. Бородина, С. В. Киризок, О. Л. Попова та ін.]; за ред. д-ра екон. наук О. М. Бородіної; Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ. – К. : Четверта Хвиля, 2008. – 264 с.

6. Agriculture, fishery and forestry statistics – Main results – 2010-11. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. – 222 p. [Electronic resource]. – Access mode : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-FK-12-001/EN/KS-FK-12-001-EN.PDF
7. Цель развития тысячелетия 8. Глобальное партнерство в целях развития: от слов – к делу: Доклад Целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ 2012 год [Электронный ресурс]. – Нью-Йорк, 2012. – 125 с. – Режим доступа : http://www.un.org/en/development/desa/policy/mdg_gap/mdg_gap2012/mdg8report2012_ruw.pdf
8. Лупенко Ю. О. Сучасний стан розвитку сільського господарства / Ю. О. Лупенко // Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року ; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. – С. 4–7.
9. Фрумкин Б. Общая сельскохозяйственная политика [Электронный ресурс] / Б. Фрумкин // Европейский Союз: факты и комментарии. – Выпуск 66. – октябрь-декабрь 2011 г. – М. : Ассоциация европейских исследований, 2012. – С. 15–20. – Режим доступа : http://www.edc-aes.ru/content/user_files/image/66.pdf
10. Состояние органического земледелия в странах ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ecocluster.ru/monitoring/?ID=1830>

Стаття надійшла до редакції 20.02.2013

References

1. Ezhevsky, A. A. (2012). «I was terribly grieved by what I saw». GNU General Counsel GosNITI Alexander Ezhevsky sharing his impressions from the exhibitions SIMA&2011 (Paris) and Agritechnica&2011 (Hannover). *Agricultural Review*, 1(29), 23-24 (in Rus.).
2. Sobkevych, O. V., Rusan, V. M., & Yurchenko, A. D. (2012). Problems of development agrarian formations in Ukraine. *Innovative Economy*, 1(27), 37-43 (in Ukr.).
3. Germany: «smart» packing for food products (2012). *Agricultural Review*, 3(25), 58-59 (in Rus.).
4. Bobyleva, A. (2010). Foreign experience of governmental regulation of agrarian sector of economy and opportunities usage in the Russian practice. *The International Journal of Agriculture*, 3, 7-9 (in Rus.).
5. Borodina, A. N., Kyryzyuk, S. V., & Popova O. L. (2008). *State support of agrosphere: evolution, problems*. Kyiv: Fourth Wave (in Ukr.).
6. *Agriculture, fishery and forestry statistics – Main results 2010-11 (2012)*. Retrieved from http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-FK-12-001/EN/KS-FK-12-001-EN.PDF
7. Millennium Development Goal 8. The Global Partnership for Development: from the words to the action. *The Report of the Task Group on Progress in Meeting the MDGs 2012*. New York, 2012. Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/policy/mdg_gap/mdg_gap2012/mdg8report2012_ruw.pdf (in Rus.).
8. Lupenko, Y. (2012). Current status of agricultural development. In Yu. Lupenko, V. Mesel-Veselyak (Eds.). *The Strategic Directions of Ukraine's Agriculture Development until 2020* (pp. 4-7). Kyiv: IAE (in Ukr.).
9. Frumkin, B. (2011). Common Agricultural Policy. *The European Union: Facts and Comments*, 66, 15-20. Moscow: The Association of European Studies. Retrieved from http://www.edc-aes.ru/content/user_files/image/66.pdf (in Rus.).
10. State of organic farming in the EU. Retrieved from <http://ecocluster.ru/monitoring/?ID=1830> (in Rus.).

Received 20.02.2013

Різні погляди – одна держава

аналітика, новини, коментарі
на інформаційно-аналітичному порталі
Інституту трансформації суспільства

www.osp-ua.info

Розміщуємо баннерну і контекстну рекламу

на сайтах Інтернет-холдингу Інституту трансформації суспільства

www.soskin.info

Тел./факс: (044) 235 98 28 (27)

E-mail: os@osp.com.ua